

Marian Szymkiewicz, Elżbieta Szymkiewicz

NOWE STANOWISKO SAWCZYNI PIASKOWEJ *PARNOPES GRANDIOR* (PALLAS, 1771) (HYMENOPTERA: CHRISIDIDAE) NA POJEZIERZU MAZURSKIM

Podczas badań faunistycznych, prowadzonych 11 VII 2020 r. na południowym krańcu mezoregionu Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, koło miejscowości Zdory (UTM EE55) (gm. Pisz, pow. piski), wykryto nowe stanowisko sawczynki piaskowej *Parnopes grandior*. Obecność tej złotolutki stwierdzono na ugorowanych od lat piaszczystych polach, położonych ok. 300 m od jeziora Seksty, stanowiącego naturalną zatokę jeziora Śniardwy (fot. 1). Jedną samicę sawczynki (fot. 2) obserwowano na piaszczystym fragmencie murawy napiaskowej, porośniętej takimi gatunkami, jak: szczotlicha siwa *Corynephorus canescens*, jastrzębiec kosmaczek *Hieracium pilosella*, kocanki piaskowe *Helichrysum arenarium*, jasioniec piaskowy *Jasione montana*, przymiotno białe *Erigeron annuus*, bylica polna *Artemisia arvense*, driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca*. Na całości omawianego terenu występują odkryte powierzchnie piaszczystego podłoża. Obserwowana samica intensywnie penetrowała zagłębienia i norki pomiędzy kępami szczotliczy siwej i bylicy polnej, co rusz próbując wkopać się w piasek. Najwyraźniej samica intensywnie poszukiwała norki swego żywiciela, czyli wardzanki żądlicy *Bembix rostrata*, której rozproszona kolonia oddalona była od miejsca obserwacji o ok. 70 m.

Jest to drugie stwierdzenie tej złotolutki na Pojezierzu Mazurskim. Pierwszej obserwacji tego gatunku w regionie dokonano prawie przed stu laty w okolicach Grajewa (Bischoff 1925; za Wiśniowskim 2015). W Polsce sawczynka piaskowa jest gatunkiem bardzo rzadkim, umieszczonym na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych” oraz w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Bezkręgowce” w kategorii CR, czyli gatunków krytycznie zagrożonych. (Banaszak 2002, 2004). W najnowszej czerwonej liście złotolitek Polski, jaką opracował Wiśniowski (2015), gatunek ten posiada status EN, czyli gatunku silnie zagrożonego wyginięciem. Podstawą tej nieco łagodniejszej oceny były nowe doniesienia, jak również pozyskanie niepublikowanych materiałów o stwierdzeniu tej błonkówki w Polsce w drugiej połowie XX w. W ostatnich latach ukazało się kilka publikacji informujących o stwierdzeniach tego gatunku w Polsce, w tym na Podlasiu (Jaroszewicz 2007, Twerd 2010, Twerd 2015, Wiśniowski 2015), na Wyżynie Małopolskiej (Banaszak *et al.* 2009), na Nizinie Mazowieckiej (Plewka 2003, Szczepko i Wiśniowski 2008; za Wiśniowskim 2015), na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (Plewka 2003; za Wiśniowskim 2015, Wendzonka 2012, Olszewski *et al.* 2013). Dotychczas gatunek ten stwierdzono w następujących regionach: Pojezierze Mazurskie, Podlasie, Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Nizina Mazowiecka, Dolny Śląsk, Wzgórze Trzebnickie, Wyżyna Krakowsko-Wieluńska, Wyżyna Małopolska, Nizina Sandomierska i Beskid Wschodni (Banaszak 1980, Wiśniowski 2015).

Na większości współczesnych stanowisk w Polsce obserwowano jednego, czasem dwa osobniki, wyjątkiem jest obserwacja czterech osobników w Kózkach nad Bugiem (Wiśniowski 2015). Potwierdza to tezę, że jest to gatunek bardzo rzadki.

Fot. 1. Fragment biotopu będący miejscem występowania *Parnopes grandior*, 11 VII 2020 (fot. M. Szymkiewicz)

Photo 1. A biotope fragment that was a site of *Parnopes grandior*, 11 July 2020 r. (Photo M. Szymkiewicz)

Teren, na którym obserwowano sawczynkę piaskową na Pojezierzu Mazurskim stanowi własność prywatną i położony jest na wschodnich krańcach

Mazurskiego Parku Krajobrazowego. Najprawdopodobniej atrakcyjne położenie w bliskim sąsiedztwie Wielkich Jezior Mazurskich sprawi, że obszar ten zostanie w bliższej lub dalszej perspektywie zabudowany. W okolicy podobnych miejsc wykryto jeszcze kilka, niestety wszystkim zagraża zabudowa rekreacyjna.

Fot. 2. Sawczynka piaskowa *Parnopes grandior*, 11 VII 2020 (fot. M. Szymkiewicz)

Photo 2. *Parnopes grandior*, 11 July 2020 r. (Photo M. Szymkiewicz)

Sawczynka piaskowa jest jedynym w Europie przedstawicielem rodzaju *Parnopes*, który na świecie reprezentowany jest przez 17 gatunków (Wiesbauer *et al.* 2020). Błonkówka ta jest dość dużą (długość ciała 8-13 mm) i charakterystycznie ubarwioną złotolita, wyraźnie odróżniająca się od innych przedstawicieli rodziny *Chrisididae* występujących w Europie Środkowej (Wiesbauer *et al.* 2020, Witt 1998). Gatunek ten jest pasożytem gniazdujących w ziemi grzebaczowatych Crabronidae z podrodziny wardzankowatych Bembicinae. W Polsce jej żywicielem jest wardzanka żądlica (Banaszak 2004). Sawczynka piaskowa zamieszkuje tereny identyczne jak wardzanka, są to silnie nasłonecznione i suche obszary piaszczyste, porośnięte luźno roślinnością kserotermiczną, śródlądowe wydmy, murawy

kserotermiczne, nieużytki. Gatunek ten występuje w Europie Południowej, Centralnej i Wschodniej, ponadto zasiedla południowe i środkowe obszary palearktycznej części Azji i Afrykę Północną (Banaszak 2004). W Europie Środkowej osobniki dorosłe spotyka się od maja do sierpnia (Wiesbauer *et al.* 2020), a w Polsce szczyt występowania przypada na drugą dekadę lipca (Wiśniowski 2015).

Dziękujemy Panu dr. hab. Bogdanowi Wiśniowskiemu, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego za potwierdzenie oznaczenia sawczynki piaskowej.

Literatura

- Banaszak J. 1980. Złotolitki Chrysididae. Katalog fauny Polski część XXVI zeszyt 3. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Banaszak J. 2002. *Chrysididae*. W: Głowaciński Z. (red.). Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- Banaszak J. 2004. *Parnopes grandior* (Pallas, 1771). Sawczynka piaskowa. W: Głowaciński Z., Nowacki J. (red.). Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, s. 174-175.
- Banaszak J., Miłkowski M., Mikołajczak K. 2009. New localities of two very rare hymenopterans in Poland: *Parnopes grandior* (Pallas 1771) and *Xylocopa valga* Gerstaecker, 1872 (Aculeata: Chrysididae and Apidae). Pol. Pism. Ent., 78: 111-113.
- Jaroszewicz B. 2007. *Parnopes grandior* (Pallas, 1771) (Hymenoptera: Chrysididae) in Poland and its status in adjacent countries. Fragmenta Faunistica, 50 (1).
- Twerd L. 2010. Nowe stanowisko *Parnopes grandior* (Pallas, 1771) (Hymenoptera: Chrysididae) w Polsce. Chronimy Przyrodę Ojczystą 66,4: 316-318.
- Twerd L. 2015. Nowe stanowiska zagrożonych gatunków żądłówek (Hymenoptera: Aculeata) na terenie rezerwatu „Jelonka” w północno – wschodniej Polsce. Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody 34, 4: 87-98.
- Wendzonka J. 2012. Sawczynka piaskowa (*Parnopes grandior* Pall.) oraz inne żądłówki (Aculeata) w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym. Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski 18, 20: 105-212.
- Wiesbauer H., Rosa P., Zettel H. 2020. Die Goldwespen Mitteleuropas. Biologie – Lebensräume – Artenporträts. Eugen Ulmer KG Stuttgart (Hohenheim).
- Wiśniowski B. 2015. Cuckoo – wasps (Hymenoptera: Chrysididae) of Poland. Diversity, identification, distribution. Ojców National Park. Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego, Kraków.
- Witt R. 1998. Wespen: beobachten, bestimmen. Naturbuch-Verlag, Augsburg.

Adres autorów:

Muzeum Przyrody w Olsztynie (Oddział Muzeum Warmii i Mazur) ul. Metalowa 8. 10-603 Olsztyn, e-mail: marian.szymbkiewicz@wp.pl

A NEW RECORD OF *PARNOPES GRANDIOR* (PALLAS, 1771) (HYMENOPTERA: CHRISIDIDAE) IN THE MASURIAN LAKE DISTRICT

Summary

On 11 July 2020 a female *Parnopes grandior* (Pallas, 1771) (Photos 1, 2) was observed on sandy fallow fields near the village of Zdory (Pisz municipality) on the eastern edge of the Masurian Landscape Park. It was the second record of this species in the Masurian Lake District and the first after almost a hundred years.

Keywords: *Parnopes grandior*, Hymenoptera, Masurian Lake District, new record.

Received – September 2021, accepted – November 2021

Marian Szymkiewicz, Elżbieta Szymkiewicz

**BOGATE STANOWISKO SMUKWY BIAŁOPLAMEJ
SCOLIA SEXMACULATA (MÜLLER, 1766) (HYMENOPTERA:
SCOLIIDAE) NA POJEZIERZU MAZURSKIM**

W trakcie badań faunistycznych prowadzonych we wschodniej części mezo-regionu Kraina Wielkich Jezior Mazurskich w pobliżu miejscowości Okragłe (UTM EE67) (gm. Wydminy woj. warmińsko-mazurskie) wykryto bogate stanowisko smukwy białoplamej *Scolia sexmaculata*. W dniu 24 VI 2021 r. penetrując nadjeziorny stok o wystawie południowej porośnięty ciepłolubną roślinnością psammofilną zauważono liczne smukwy białoplame (fot. 1). Na powierzchni liczącej ok. 150 m² liczebność błonkówek oceniono na ok. 50-60 osobników. Tak duże skupienie smukw w jednym miejscu sugerowało, że może to być miejsce rójki tych owadów. Smukwy białoplame żerowały na kwiatkach licznie tu występującego rozchodnika ostrego *Sedum sacrum*, pyleńca pospolitego *Berteroa incana*, rumiana żółtego *Cota tinctoria* i nielicznego żmijowca zwyczajnego *Echium vulgare*. W czasie słonecznego dnia i przy temperaturze przekraczającej 25°C błonkówki były ruchliwe, zrywały się z nagrzanego podłoża i porastających je roślin przemieszczając się o kilka metrów, część po kilku minutach ponownie wracała. Podczas kolejnej wizyty 28 VI 2021 r. w godzinach południowych w czasie upalnej pogody owady były wyjątkowo ruchliwe. Nie żerowały na kwiatkach jak wcześniej, a jedynie na krótko przysiadły by odpocząć (fot. 2). Prawdopodobnie był to szczyt okresu godowego, napotkano osobniki kopulujące oraz zaobserwowano samicę wkopującą się w piasek w poszukiwaniu larw gatunku żywicielskiego. Na kontrolowanej powierzchni były nimi prawdopodobnie należące do poświętnikowatych pędraki łąnochy pobrzęcza *Oxythyrea funesta*, ponieważ na kwitnących żmijowcach